

Zoonoosid

Anneli Laine

VM6

EMU 2010

Zoonoosid

- Suomen zoonoositilanne
- Tilanteeseen vaikuttavat tekijät
- Toimenpidemahdollisuudet

Zoonoosid

- Zoonoosideks on haigused, mis võivad otseselt või kaudselt tekitada loomulikult teel haiguse looma ja inimese vahel

Zoonoosien tartuntatiet

Elintarvikkeet

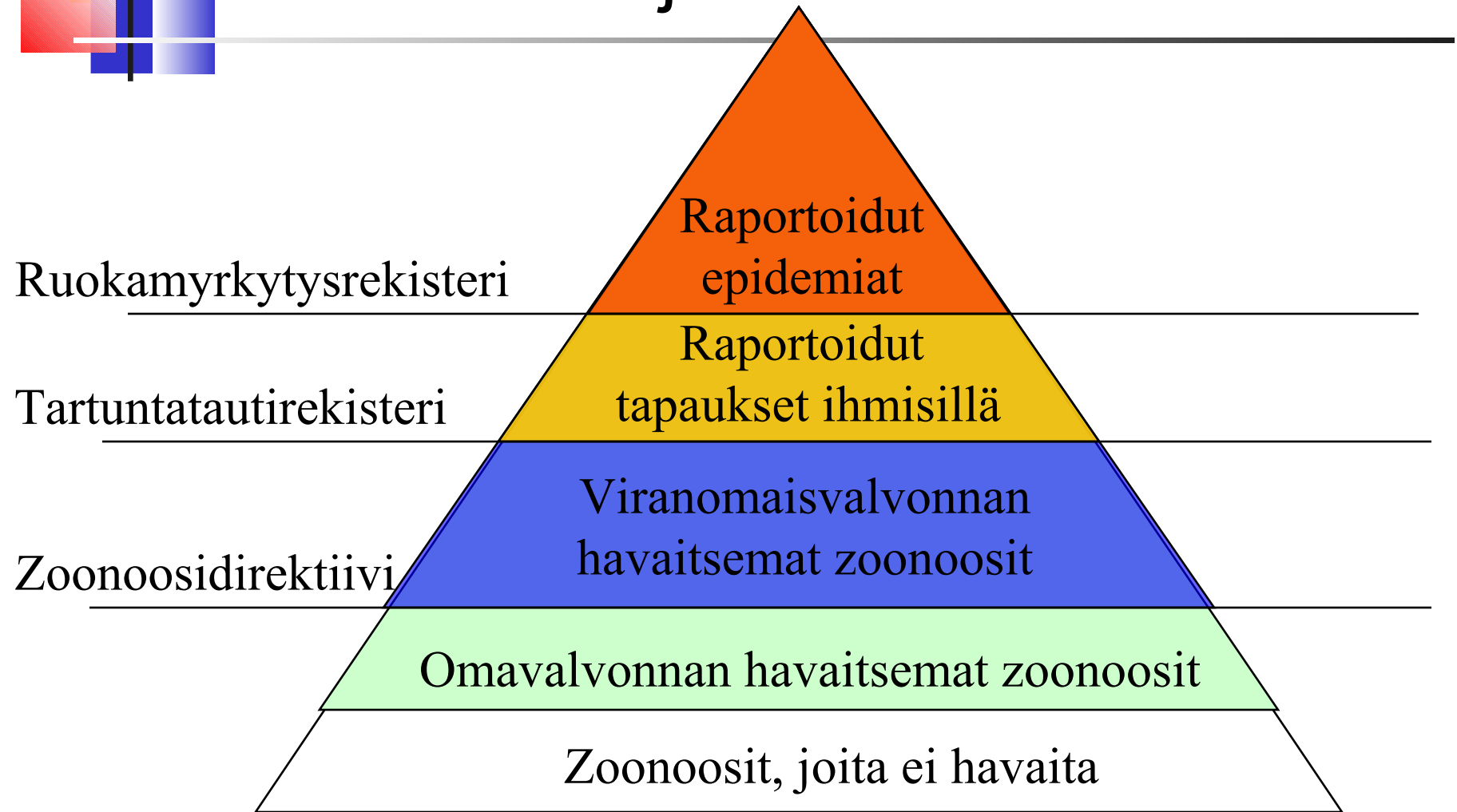
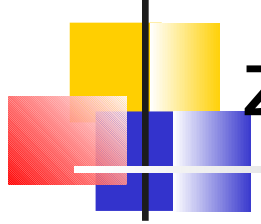
Suora kosketus

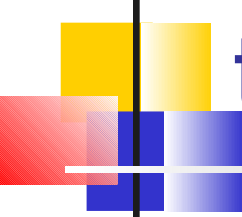
Ympäristö ja
luonnonvaraiset
eläimet

Rekistereitä, joihin zoonositiietoja kerätään

Zoonooside vaatepunktid toodangahelas Soomes

Zoonoosin aiheuttaja	Rehut	Eläimet	Elintarvikkeet
Brusella		X	
BSE	X	X	
E.coli O157		X	
Ekinokokki		X	
Kampylobakteeri		(x)	X
Listeria			X
Salmonella	X	X	x
Trikiini		X	
Tuberkuloosi		X	
Yersinia			X

Toiduainete ja vee kaudu nakatavaid baktereid

Tähtsaimad toituaine põhised zoonoosid Soomes

- Kamylobakterioosi 2 400-3 900 kpl / vuosi
- Salmonelloosi 2 400-2 900 kpl / vuosi
- Yersinioosi 600-700 kpl / vuosi
- EHEC – tartunta 20-60 kpl / vuosi
- Listerioosi 20-50 kpl / vuosi

Teisi bakterizoonooseid

- Bruselloosi
- Kolera ja teised vibrio-infektioonid
- Veisetuberkuloos

Toituainete ja vee kaudu nakkatavaid parasiitid ja viirused

- Giardiaasi
- Kryptosporidioosi
- Harilik laiuus
- Systiserkoosi
- Toksoplasmoosi
- Trikinelloosi

- norovirus ja hepatiitti A

- vCJD eli Creutzfeldt-Jacobin taudin variantti ja BSE

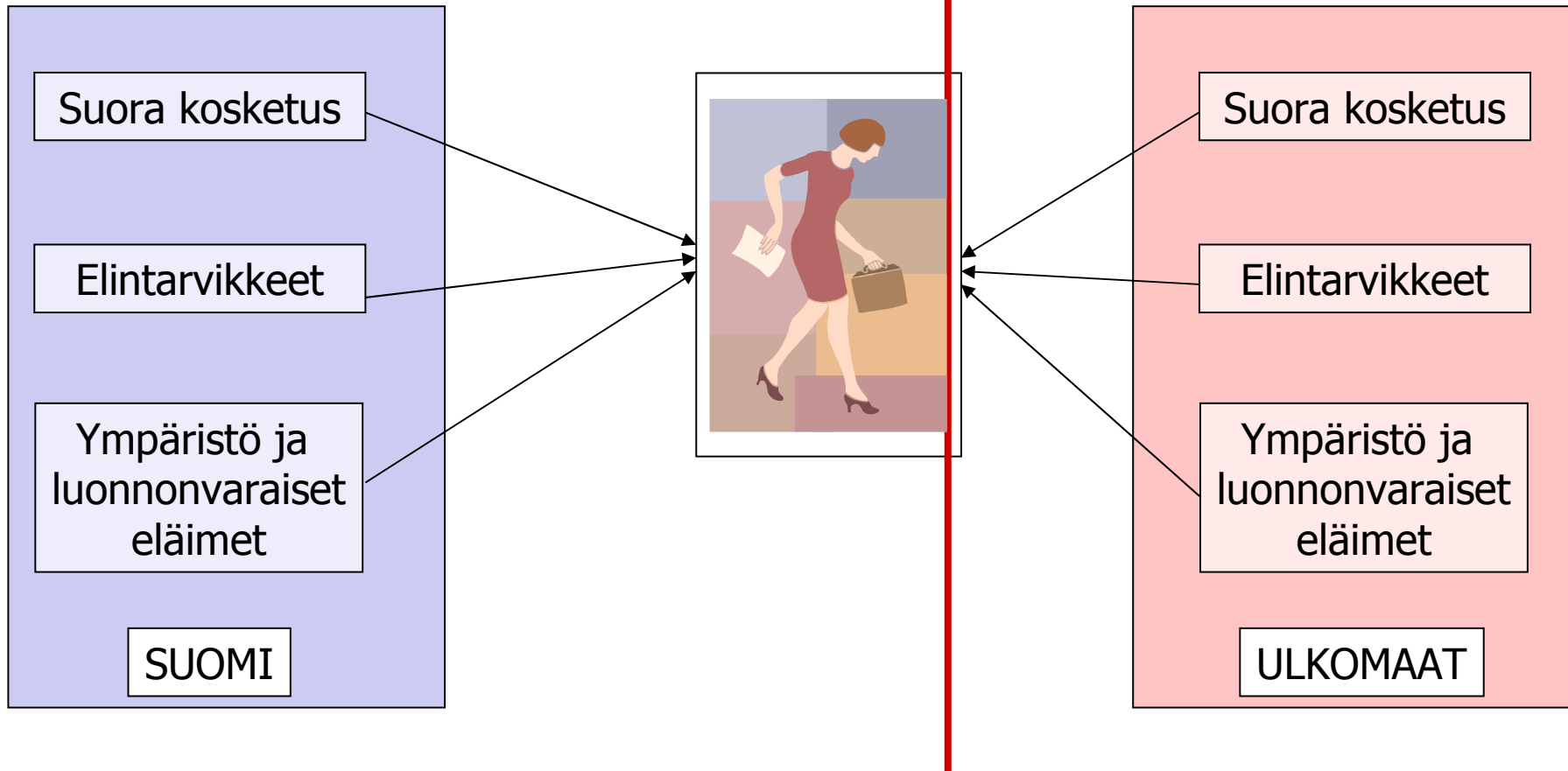
Muul viisil kontamineeruvaid zoonoose

- Anthrax
- Punataud

- Lääne-Niilin enkefaliitti
- Puugientsefaliit (TBE)
- Rabies
- SARS

- Zoonoottiset seeneinfektsioonid
- Ekinokokkoosi

Kodu- ja välismaalased zoonoosinakkuste allikad

Globalisaatio

Zoonoosi olukorda mõjutavad muutused

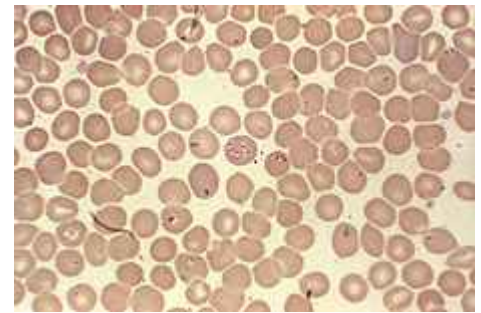
- Inimese omad toimed
- Ümbritsev keskkond
- Tekitaja
- Kauplemine
- Toodang ja tehnoloogia

Siberi katk ehk Anthrax

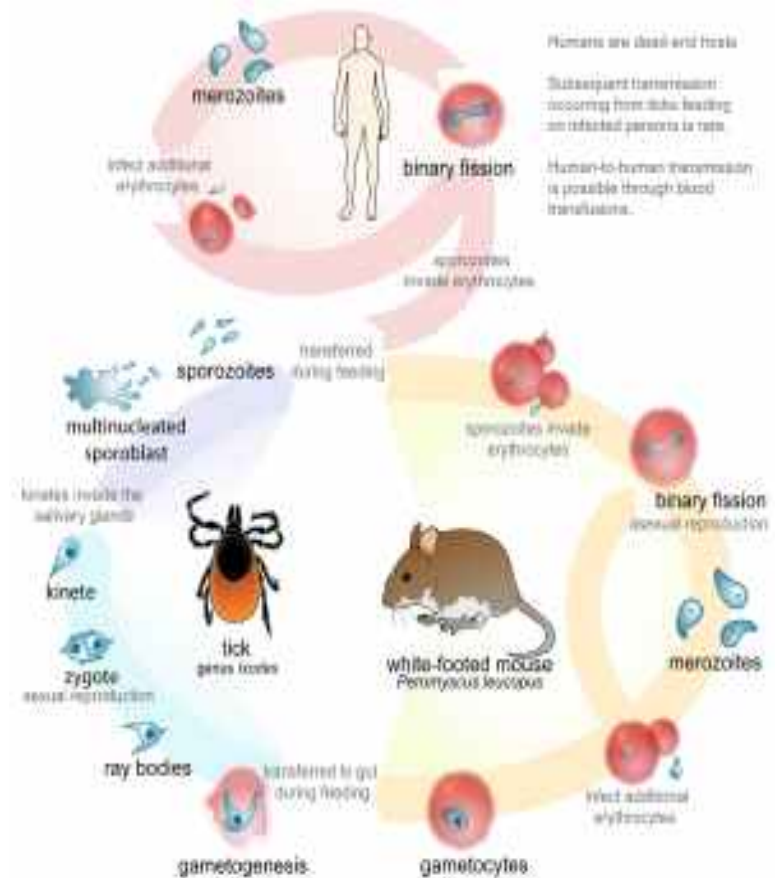

- Tingitud **spoore** moodustavast *Bacillus anthracis*'est
- Veistel, lammastel ja hobustel on haiguse kulg kiire ja põhjustab ilma ravita looma surma
- Inimesed saavad nakkuse loomadelt või neist valmistatud toodetest

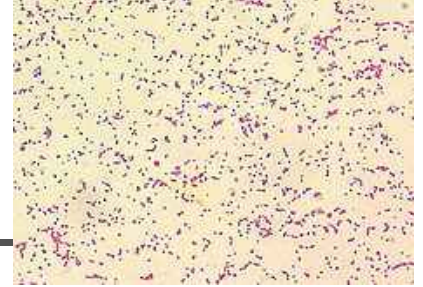
Babesioos

- Malaaria-sarnane haigus mida põhjustab parasiit
- Teiseks tähtsam vere parasiit pärast trihonosoomide loomadel

Brutselloos

- **Brutselloos** on nakkushaigus, mida põhjustavad kepikujulised bakterid: *Brucella melitensis*, *Brucella abortus*, *Brucella suis* ja *Brucella canis*
- Bakterid levivad järgmistel viisidel:
  - piisknakkus
  - kokkupuude kodulooma piimaga
  - kokkupuude nakatunud organismi limaskestast ja/või nahaga

Brutselloos

Patogenees

- Haigusetekiataja tungib esmalt epiteelkoerakudesse
- Mikroob transporditakse seejärel maksa, põrna ja luuüdissime
- Inkubatsiooniperioodi 10 – 30 päeva
- Eriti ohtlik on brutselloos rasedatele naistele, kutsudes sageli esile abordi

Kampylobacterioos

- Sagedaseim põhjus *C. jejuni* (*C. fetus*)
- Tekitab põletiku, vahel verise diarröa või düsenteeria sündroomi, tihti kaasneb krampid, palavik ja valu
- Pealmseld nakkatamine käib fekaal-oraalsel teel või kontamineerune toitu (pastoriserimata piim) ja kehvasti tööteldu või pooltoore liha (kana) või kontamineerune vee kaudu

Sümptomid

- Palavik, peavalu ja lihasvalud, vähemalt 24 h
- Latentne periood 1-6 öp, tüüpiliselt 1-2 öp
- Pärast seda diarröa (tihti vesivedel, vahel verine) või düsenteeria, krampid, abdominaalne valu ja palavik juba 40°C
- Peamiselt on haiguse kestvus 2-10 öp ja kaob ilma ravimist, joomisest peab hoolitseda

Fusobakterioos

- *F. necrophorum* tekitatud haigused on väga varieeruvad
- Sagedaseim leidub sõrade vahelt (footrot), jalgade haavanditest ja maksa abstsesside tekitaja
- On soolestiku gram-neg anaeroob mis tekitab sepsist ja saadab toksiinid vereringesse

Klamüdioos

- Koloniseerub epiteel membraanidel, ka soolestiku mukoosas
- Nakatumine haigete loomade või latentsete kandjate kaudu; ninanõre, rooja, uriini, piima, aborteerunud looted või koevedelikud
- Tekitab; abordid, polüartriitid, konjunktiviiti, pneumonia, enteriiti, orchitis, epididümis

Transmissible spongiform encephalopathy TSE

- Prioonide tekitatud haigus mis areneb progressiivselt edasi, kahjustades aju ja närvisüsteemi
- Lammastelt ja kitsedelt leitud Scrapiae, veistelt BSE, inimestel Creutzfeldt-Jakobi sündroom

Scrapie

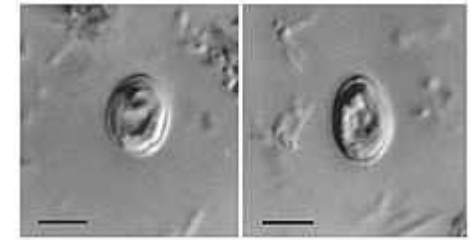
- Nimi skreipi põhineb selle, ehk loomad kratsivas nende villa vastu kivi, puitu või aitu
- Haigus arvatavasti tekitab kiheluse tunnet loomadel
- Muud sümptomid; jätkuv üleliigne mokaade limpsimine, ebanormaalne liikumine ja kollapsid

Crimean-Congo hemorrhagic fever (CCHF)

- Ülemaailma levinud haigus kus puugid toimivad siirutajatena
- Sagedasim esineb Ida- ja Lääne-Aafrikas
- Tüüpiliselt pärast 1–3 päeva inkubatsiooni perioodi hakkab gripilaadne haigus, mis võtab aega umbes nädala.
- Patsiendid normaalselt hakkavad paranema 9-10 päeva pärast aga 30% sureb haiguse teisel nädalal

Cryptosporidiosis

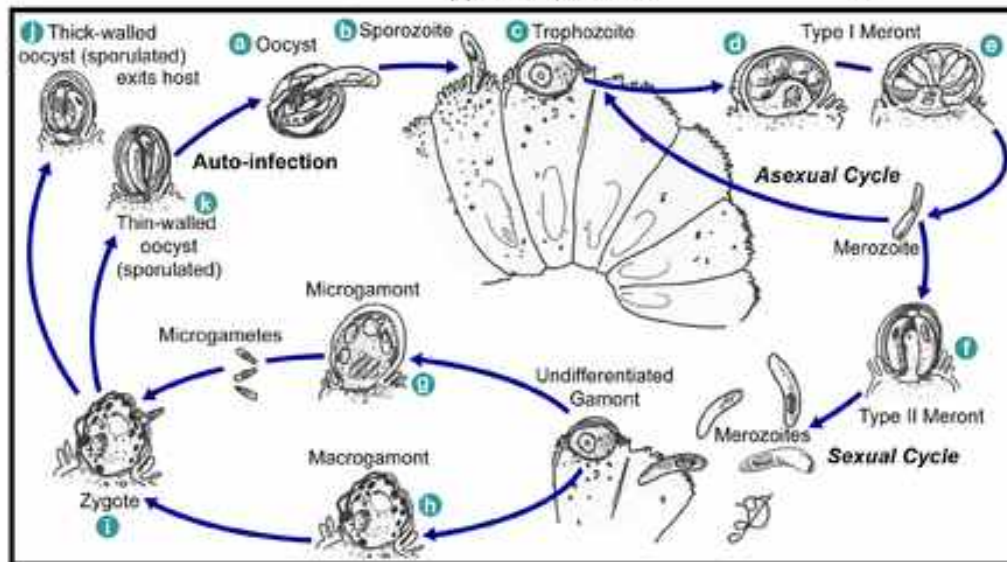
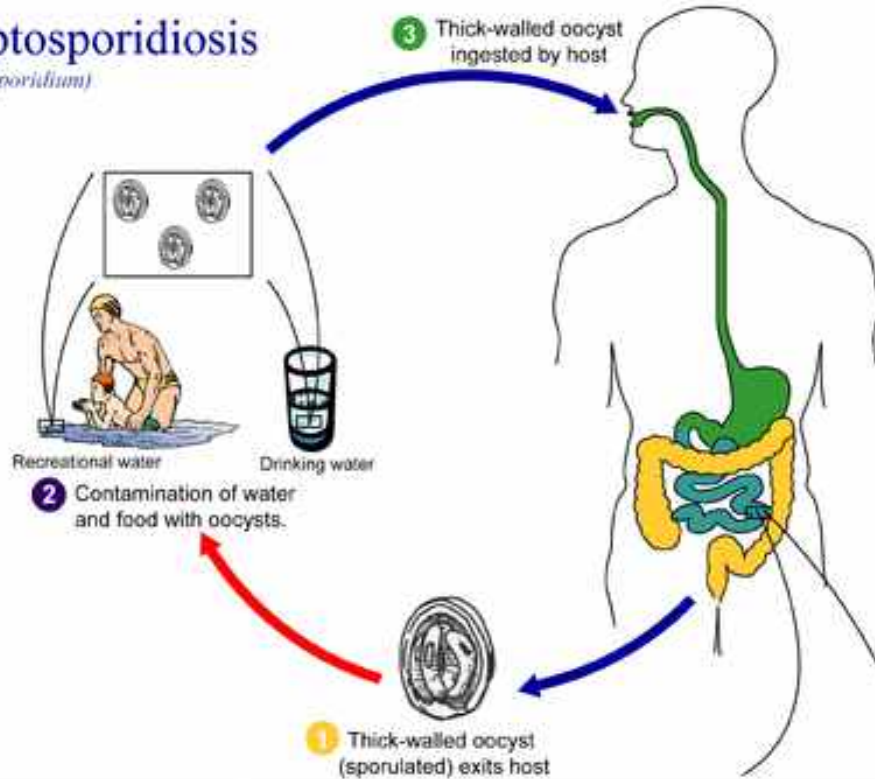

- Protozoa parasiidi haigus
- Infektsioon toimub fekaal-oraalseel teel, kontamineerumine toiduainete abil
- Ootsüstid kannatavad hästi väliskeskkonnas
- Kahjustavad soolestikku ja soole epiteeli

Cryptosporidiosis

(Cryptosporidium)

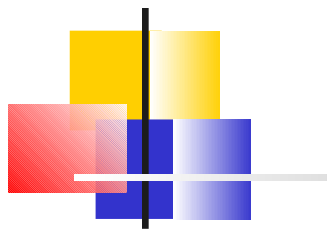
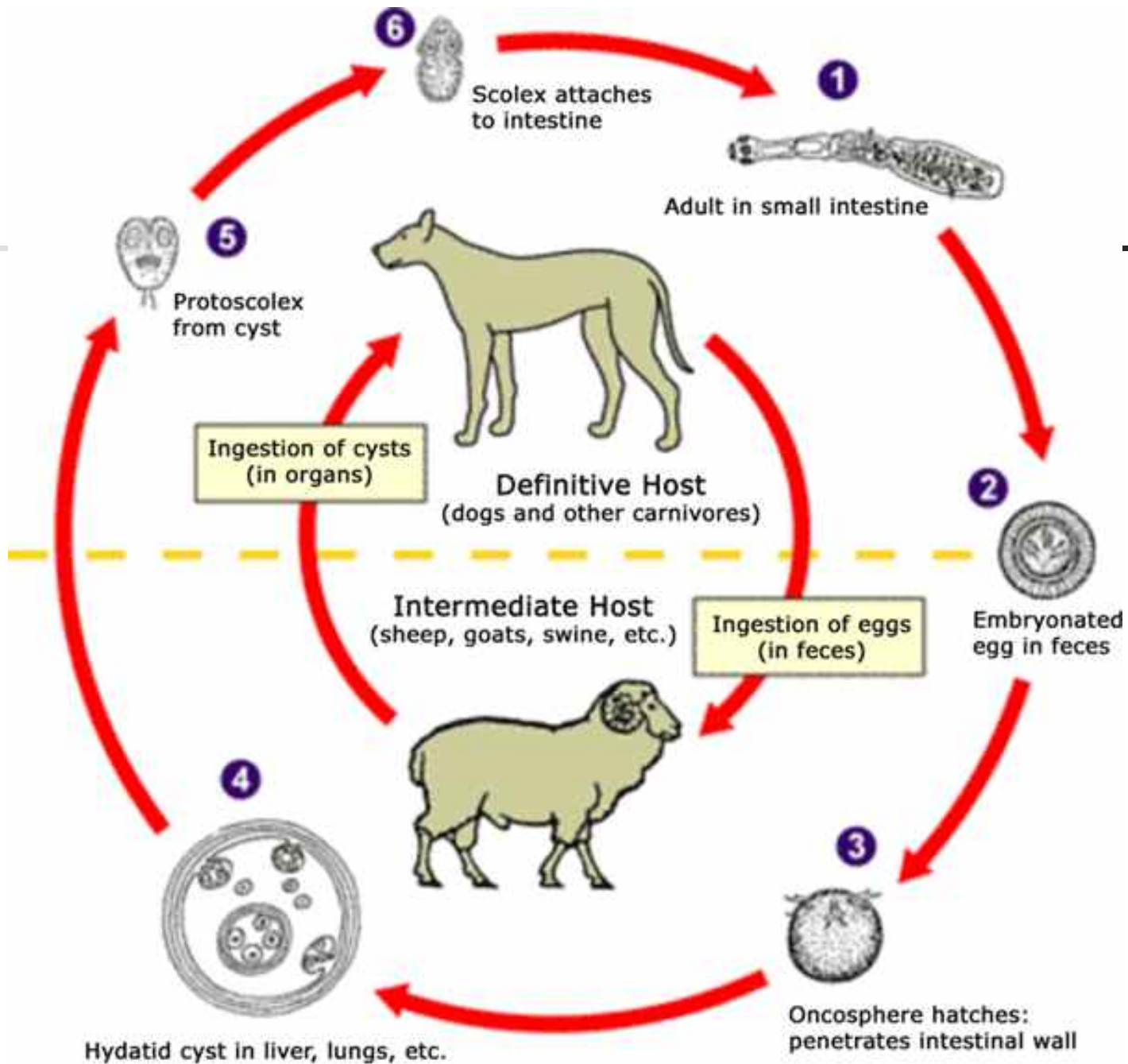

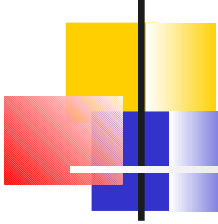
Echinococcosis

- **Ekinokokkoosi** on esim. *Echinococcus granulosus* ja *Echinococcus multilocularis* –paelusside tekitatud inimesele (ja loomale) ohtlik haigus, mis parasiidi larvad tekitavad siseelundites vedelikuga täitunud tsüstid
- Haigus nakatub loomadest inimvõi nakatunud liha kaudu

Escherichia coli

O157:H7

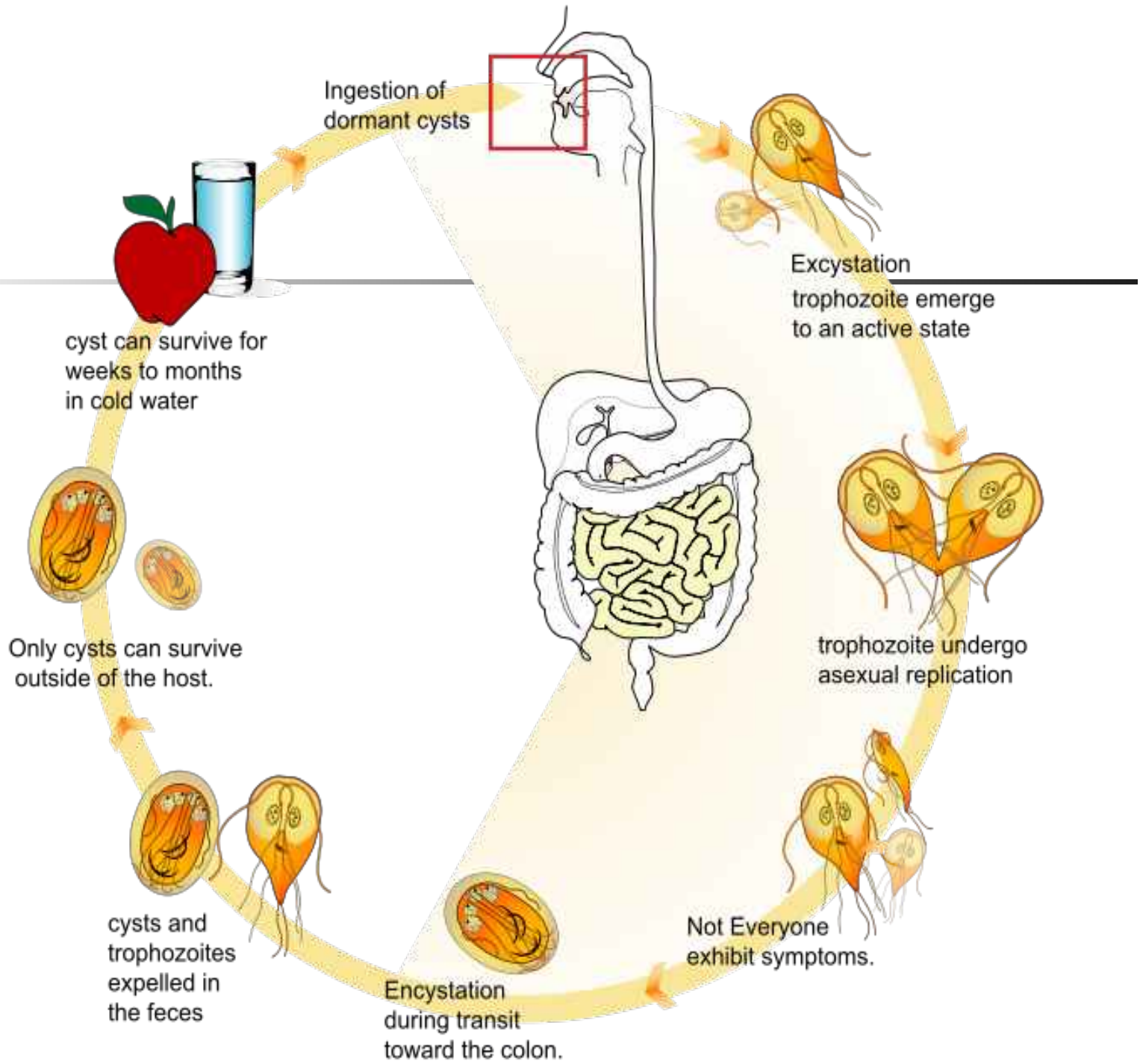
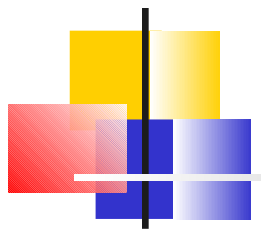

- E. coli on enterohemorraagiline toidu kaudu saadud haigus, mida tekitab bakter *Escherichia coli*
- Infektsoonile järgneb tihti hemorraagiline diarröa ja vahel ka neeru kahjustused (lapsed ja vanurid)
- Peamiselt haigus nakatub pooltoore kontamineerunud liha kaudu, pastöriseerimata piimast, ujumisel ja/või joomal kont. Vett ja söömal kont. juurvilju

Giardia

- Jälle protozootiline parasiit
- See parasiit on kõrgelt patogeenne ja levib fekaal-oraalsel teel
- Koloniseerub ja paljuneb tühisooles, tekitades giardiasist
- Giardia kleepub soole epiteelile oma keha ventraalsel osal ja paljuneb jagunema

Leptospiroos

7-day fever

- On bakteriaalne zoonootiline haigus mida tekitavad spiroheedid
- Üks maailma tuntuim zoonoos
- Inimene saab haiguse tihti loomade kusega kontamineerumine vee kaudu kui oma nahk on katki või silma või mukoos membraanide kaudu
- Väljaspool troopikat esineb haigus sempoonselt August–September/February–March

Lammaste enzootiline entsefalomüeliit

- Inimene põeb haiguse läbi kerge gripivormina
- Inkubatsioon 1-18 pv
- Klassikalise vormi korral järgne kaheastmeline palavik. Esimene ~4 pv ming ajal närvisüst. Kahjustused puuduvad. Teistkordne palavik 3-10 pv pärast esimest ja sellega kaasnevad mitmesugused närvinähud

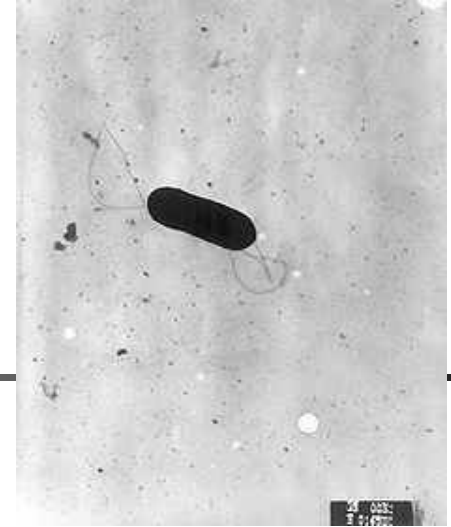
Sümptomid

- Leptospiiral on varieeruvad sümptomid ja teistel pole neid üldse
- Gripilaadsed sümptomid (palavik, värin, lihasevalu, tohutu peavalu)
- Esimese faasi pärast on patsiendid umbes asümptomaatilised enne teist faasi
- Siin kirjeldatakse meningiiti, maksa kahjustust (kollatöbi) ja neerupuudulikkust
- Haigus diagnoositakse tihti valesti tema varieeruvate sümptomite tõttu

Listerioos

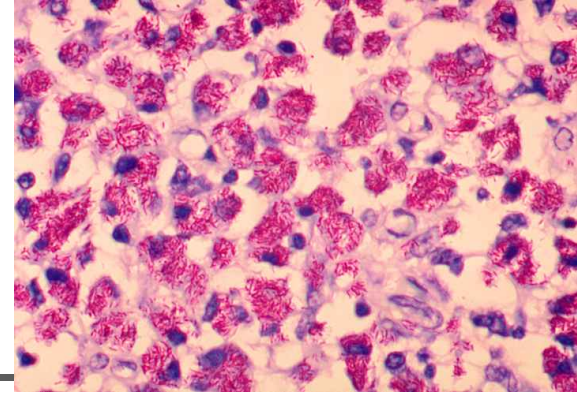
Listeria monocytogenes

- Bakteriaalne infektsioon
- Sümptomid püsivad 7-10 öp
- Sagedasim sümptom on palavik, lihaste valu ja oksendamine
- Kui infektsioon tabandab närvisüsteemi või esineda meningiiti ning sümptomid on peavalu, jäik kukal, segadus, tasakaalu kaotus ja krampid
- Abordid ja arenguhäired raseduse ajal

Mükobakterioos

- Mükobaktereid leidub rohkesti lootusest ja nakatumine käib hingamise või neelamise teel
- Tähtsaimad patogeenid *M. bovis* ja *M. avium*
- Sümptomid meenutavad tuberkuloosi; palavik, võimatu ja kaalukadu. Mõned on aneemilised ja neutropeenilised kui luuüdi on kahjustunud
- Kopsuvorm on TB laadne, kuigi diarröa ja kõhuvalud võivad assositseeruda kõhuprobleemidele

Mükoplasmoosid

- Põhjustavad infektsioonhaiguseid, mis iseloomustavad peamiselt respiratoorse sündroomi, polüserosiidi, artriitide, konjunktiviidi, mastiiti, suguorganide põletiku ning sigimatu
- Lammaste ja kitsede nakkav piimatus, Kitsede kontagioosne pleuropneumoonia
- Edasikandumine otsese kontakti kaudu. Hingamise, koevedelikude jne kaudu

Orf (disease)

- Orf on zoonootiline haigus mille inimene on võimeline saama kui kontakteerub haigete loomadega
- Tekitab purulentseid paapuleid lokaalselt ja üldiselt pole süsteemseid sümptomeid
- Lokaalselt on näha sõrmedel, kätel, näos, ja peenisel (mustad käed pissimisel)
- Tähtis hea hügieen ja kinnaste kasutamine kui ravida / töödelda haigete loomadega

Pastorellad

- *Francicella (Pasteurella) tularensis* on rohkemini lammaste kui kitsede haigus
- Organismil mitu peremeest
- Zoonootiline mis tekitab tulareemiat
- Kontamineerub kergelt vee kaudu / abil
- Loomad võivad haigestuda ka puukide ja kärbeste kaudu (jänessed ja rotid kandjad)

Pasteurella multocida

- Säilib maas ja vees pikka aega pärast mäletsejaliste ninasekreediga nakatumist
- Pastörelloos on väga suur probleem suurtes karjades leidub harvemini pisikedest
- Nakatab otsesel teel ninast-ninna või nina sekreetide abil
- Tekitab mädast ninanõred, kõha, anorektsiat ja kõrget palavikku

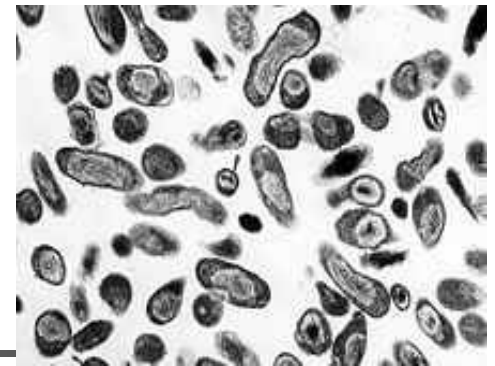
Punataud

- *E. rhusiopathiae* mitu peremeest (sead) ja lambal leidul rohkemini kui kitsedel
- Leidub mitu vormi ja on zoonootiline
- Krooniline septiline arthritis sagedaseim leid

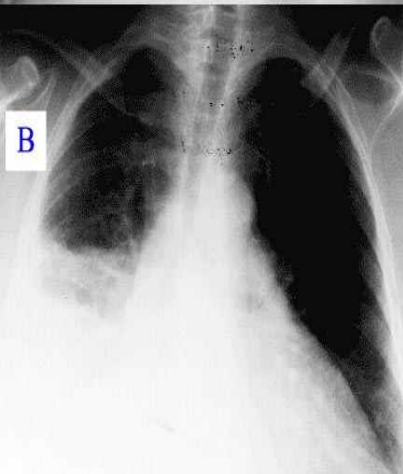
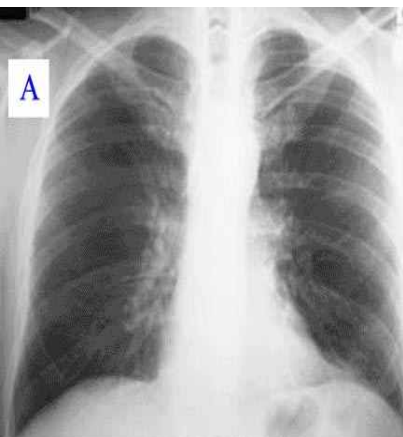

Q-palavik

- *Coxiella burnetii* tekitab riketsioos haigust
- Infekteerumine sõltub kui palju hingamisel tõmbab sisse kontamineeruneid osakesi õhust või kontakti piima, uriini, päramiste, sperma või infekteerunede loomadega
- Haigestuda võib kergelt kui juba üks riketsia on võimeline infekteerima

- Inkubatsiooniperiood normaalselt 2-3 nad
- Gripilaadsed sümptomid; palavik, halb enesetunne, raske hingamine, peavalu, lihase valu, liigese valu, isu kadu, ülemiste hingamisteede probleemid, kuiv köha, pleura valu, värinad, segadus, abordid
- Gastrointestinaalsed sümptomid; kehv enesetunne, oksendamine ja diarröa
- Palaviku umbes 7-14 öp

Rabies ehk marutaud

- Peamine nakatumine käib looma puremise kaudu, aga harva võib infekteeruda ka muud kaudu
- Marutaud on püsisoojaste loomade ägedakujuline närvisüsteemi kahjustav viirushaigus, mis lõppeb alati haigestunud isendi surmaga

Ringworm

- Tekitajaks seen, millel on mitu erinevat liiki
- Seen mis tekitab parasitaarse infektsiooni (dermatophytes) toitub keratiinist, materiaalist mida leidub naha ylemises kihis, karvades ja küüntes
- Tema seen armastab nahka mis on soe ja niiske aga on võimeline elama ka karvade välimisel osadel

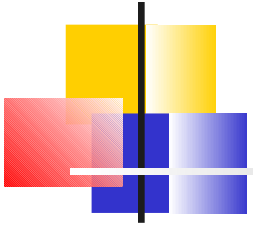

Salmonelloos

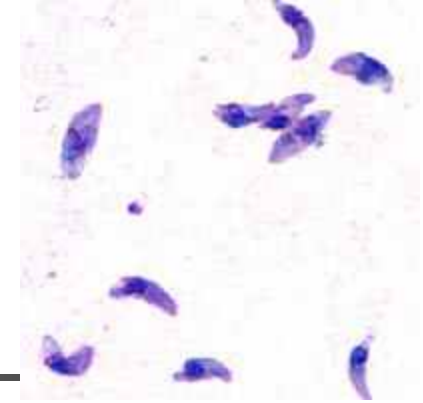
- Salmonella bakteeri põhjustama haigus
- Enam *Salmonellasse* haigestunud isenditest saavad diarröa, palavikku, oksendavad ja kõhukrampid 8 kuni 72 tundi pärast infektsiooni
- Enamus juhtudest võtab 4 kuni 7 päeva, enamus paraneb ilma ravimist

Toxocariasis

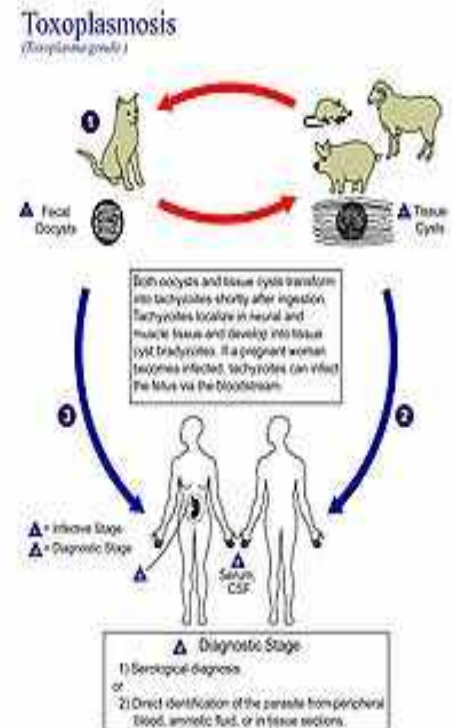

- Helmintoos infektsioon inimestel mida põhjustab koera ümaruss (*Toxocara canis*) või kassi ümaruss (*Toxocara cati*)
- Söömisel pooltoorest jänest, kana või lammast võib saada infektsiooni; encysted larva lihas aktiveeritakse uuesti ja migratsioon läbi inimese hakkab pihta

Toxoplasmoos

- Parasiiti haigus ming tekitab protozoa *Toxoplasma gondii*
- Kirjeldatud et on levinud pastöriseerimata piima kaudu
- Esimese mõne nädala jooksul tekitab haigus kerge gripi-laadse haiguse või mitte midagi
- Rasedad võivad haigestuda raskelt ja vahel lõppeb rasedus abordiga

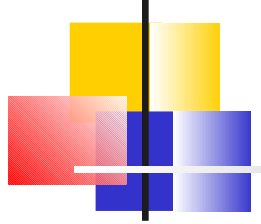

Yersinoos

- Gram-neg bakter mis tekitab loomadel klostriidia laad.... Soolepõletiku loomadel
- Kõige patogeensamad liigid inimesel *Y. enterocolitica* või *Y. pseudotuberculosis*
- Inimene saab yersiinia kontamineerune liha või piima kaudu, tekitab kõhulahtisust ja liigeste valu

Küsimused?

Kasutatud kirjandus

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Zoonosis>
- Professori Riitta Maijala ettekanne Zoonoosidest
- Sheep and Goat Medicine, D.G. Pugh, 2002, Saunders
- Sheep Flock Health, N.Sargison, 2008, Blackwell
- Eriepizootoloogia; Alaots, Saar, Viltrop, 2006
- Eriepizootoloogia, Bakterioosid, Mükoosid, Mükotoksikoosid; J.Alaots, 2003

Tänan kuulamast

